

INCA, 1785-1789. UNA VISIÓ HISTÒRICO-TOPOGRÀFICA

JOSEP BENÍTEZ MAIRATA
ANTONI GINARD BUJOSA
FRANCISCA VIVES AMER

1. Introducció

La segona meitat del segle XVIII és un període molt interessant per a la consolidació del coneixement del territori. Al recer de les idees de la Il·lustració s'impulsaren definitivament els treballs de cartografia i el desenvolupament de la Geografia.

Pel que fa a la cartografia, durant el segle XVIII es produeix un progrés generalitzat. Els treballs científics són la base de la realització de mapes nous, generals i particulars, elaborats a partir del treball de camp. Les mesures astronòmiques i els aixecaments topogràfics en fonamenten la qualitat cartogràfica.

Al llarg del segle XVIII apareixen nombrosos mapes de les Illes Balears i plànols de nuclis urbans o de les zones d'especial interès estratègic. Entre els mapes generals, s'ha de ressenyar l'obra cartogràfica de Tomás López y Vargas de Machuca (1731-1802), tot i que encara era una cartografia de gabinet, poc precisa per la manca de treball de camp.

La major perfecció l'assoleixen els aixecaments cartogràfics de les zones del litoral del darrer quart del segle XVIII. Els mapes de les Illes Balears (publicats el 1786) aixecats entre 1783 i 1785 per l'expedició hidrogràfica dirigida per Vicente Tofiño de San Miguel en són la prova. Una expedició en la qual participava el mallorquí Felip Bauzà i Cañas, una de les figures més destacades de la cartografia espanyola.

El darrer aspecte són els plànols dels nuclis urbans, una fita dels quals són els dels diversos nuclis que acompanyaven les descripcions del *Viaje a las Villas de Mallorca* (1789)¹, de Jeroni Berard. En la confecció de plànols particulars, s'ha d'esmentar també la

---

¹ Es conserven els plànols acabats dels nuclis urbans d'Alcúdia (amb un petit mapa de les badies d'Alcúdia i de Pollença), d'Artà (que inclou el plànol de Son Servera), de Felanitx, de Lluçmajor, de Manacor, de Pollença, de Santanyi, de Sant Joan, de Sineu (amb el plànol de Llorito) i el de Sóller (amb els plànols de Biniraix i de Fornalutx). La relació es completa amb alguns documents inacabats que afecten el nucli urbà de Campos, el terme d'Andratx, el nucli urbà i el Port d'Andratx. Els gravats inclouen el *Plan ichnographico de la villa*, acompanyat de text explicatiu, vista en perspectiva i alguns monuments de cada lloc. Per a l'aixecament dels plànols, Berard comptà amb l'ajuda del Dr. Sebastià Sans i amb la tasca del gravador Josep Muntaner.

tasca de l'enginyer militar mallorquí Joan Ballester i Zafra, qui duia a terme una gran activitat entre 1740 i 1760.

Però, sobretot, paral·lelament als treballs de l'expedició Tofiño, s'ha de fer una referència especial a la confecció del millor mapa de Mallorca del segle XVIII, gravat el 1785, del qual en fou patrocinador i mecenes el canonge (futur cardenal) Antoni Despuig i Dameto (1745-1813). A més dels seus contactes amb els membres de l'expedició Tofiño (en concret José Vargas Ponce), Despuig comptà per a la realització del mapa amb Julià Ballester i Mas (1750-1800), Fra Miquel de Petra (Miquel Ribot i Serra, 1741-1803) i el gravador Josep Muntaner i Moner.

És un mapa monogràfic de l'illa de Mallorca a escala aproximada 1:73.000, amb un mapa de detall de l'arxipèlag de Cabrera. El mapa és un compendi dels trets més importants de la totalitat del territori insular, fent esment al relleu, la hidrografia, les comunicacions, els nuclis de població, els límits administratius, la toponímia, els usos del sòl, etc. També inclou informació de caràcter històrico-geogràfic recollida en els textos i en els gravats de les vinjetes que acompanyen el mapa.

Pel que fa a la Geografia, la segona meitat del segle XVIII també suposa una etapa fonamental en l'evolució i la consolidació dels estudis geogràfics. En primer lloc, és el moment del naixement de la Geografia moderna, amb l'edició d'obres geogràfiques de grans viatgers i de geografies generals. A nivell més local, s'incrementen les descripcions geogràfiques que reflecteixen una certa tendència cap a un coneixement útil del territori.

En segon lloc, és interessant tenir en compte l'aplicació del mètode dels qüestionaris (això és el que va fer Tomás López), que recollien dades de caràcter geogràfic, econòmic, demogràfic, històric, polític-administratiu, religiós, etc. El qüestionari s'enviava a persones de l'Església, a capellans, a funcionaris i a notables de cada lloc, els quals remetien les respostes amb un èxit desigual.

2. Fonts d'informació

En relació a Mallorca es disposa d'informació geogràfico-històrica, elaborada a finals del segle XVIII, en una sèrie de fonts coetànies, totes datades entre el 1785 i el 1789:

a) El mapa de Mallorca, patrocinat per Antoni Despuig, gravat el 1785.

b) L'anomenat Cens de Floridablanca, del 1786-1787.²

c) Les *Descripciones de las Islas Pithiusas y Baleares*, de José Vargas Ponce, del 1787.³

d) El *Viaje a las Villas de Mallorca*, de Jeroni Berard, del 1789.⁴

2 JUAN VIDAL, Josep (1989): *El Cens de Floridablanca a les Illes Balears*.- Miquel Font, Editor (Arca de Noe, 7).- Palma. 275 pàgs.

3 Edició del 1983: José J. de Olañeta, Editor. Barcelona.

4 Edició del 1983: Ajuntament de Palma.

En aquesta comunicació l'objectiu és aprofitar les dades de les fonts assenyalades i fer, alhora, un assaig de comparació de conjunt. En concret, fent esment a la informació que fa referència a Inca.

El mapa de Mallorca del 1785 ofereix una excel·lent base cartogràfica⁵, complementada amb el gravat de la vinyeta d'Inca, el text de la qual conté aquesta breu descripció:

«*INCA, es una de las poblaciones que tuvieron los Romanos y mayor en aquellos tiempos de lo que lo es en el día; se hallan vestigios antiguos y entre otros se encontró en uno de sus Campos la lapida de marmol que va gravada. Fue abitada por los Moros. Celebra Ferias todos los jueves del año. Su vecindario es de 778 fuegos. Su cosecha es de azeyte, granos, frutas, almendras, vino y ganado*».

L'anomenat Cens de Floridablanca és un recompte de població de l'Estat espanyol realitzat els anys 1786-1787 per ordre del comte de Floridablanca, José Moñino y Redondo (1728-1808). Malgrat els defectes i que és un cens de l'etapa pre-estadística, és un excel·lent document per conèixer la població espanyola.

Els resultats del Cens de Floridablanca a les Illes Balears, en base a la investigació feta i publicada pel Dr. Josep Juan Vidal (1989), subministren la informació relativa a l'estat de la població d'Inca.

José Vargas Ponce (1760-1821) realitza una descripció general de Mallorca en la qual dedica poques referències a Inca, fins i tot menys de les que es podria pensar. Les dades d'Inca no tenen un pes significatiu, encara que inclou, entre d'altres aspectes, taules de població i de produccions agràries.

Jeroni Berard i Solà (1742-1795), un personatge vinculat a la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País, és l'autor que aporta un major volum d'informació d'Inca a través del seu *Viaje a las Villas de Mallorca* del 1789 (una obra acuradament editada gràcies a l'esforç del Dr. Llorenç Pérez Martínez).

Berard feia una descripció concreta i específica d'Inca, que té el caràcter fins i tot d'una petita monografia. Sens dubte, el text de Berard sembla preparat per anar acompanyat d'un mapa, tot i que es desconeix si el d'Inca fou confeccionat (per aquest motiu es fan les referències al mapa del 1785).

3. Anàlisi i comentari de les fonts

A continuació es realitza una anàlisi de les diferents fonts, amb la finalitat de permetre un exercici de comparació, tot agrupant les cites en els apartats que es consideren més significatius.

---

⁵ S'ha fet un *scanner* del terme d'Inca en base al facsimil del mapa original (per cortesia de la Biblioteca Bartomeu March Servera de Palma), del qual s'adjunta una còpia.

3.1. Situació, la ciutat i el terme municipal

Inca, una de les principals poblacions de Mallorca, es troba situada «*como en el centro de la Isla, (...), de mediana hermosura en sus edificios y disposición de calles y plazuelas*» [Vargas Ponce, 1787].

«*Su término no es montuoso. Tiene mucho llano pobladísimo de árboles, y participa de todo porque ya se acerca a la parte de la montaña. (...) No excede todo su recinto de una legua de diámetro, sus confines por el norte son Selva a poquísimo trecho. Campanet lo más distante, y la Puebla hacia el nordeste, Muro en todo su levante, Sineu, Sensellas, y Binisalem todo el sud*» [Jeroni Berard, 1789].

«*La situación (...) es cuasi al interior de la isla, distante de la capital ciudad de Palma 4 leguas y 3 cuartos por el nordeste, y con carretera igual, aunque mal compuesta, por cerca de las villas Marrachi, Sta. María y Binisalem, se llega a esta de Inca sin más subida que la cortíssima que llaman el coll de Sta. María. Su vista en perspectiva da indicios de ciudad, por sus altos casarones que muchos de ellos han dejado destruir por la general decadencia que cuasi todas padecen en su falta de gentes, y aumento de atrasos y pechos. Sus calles angostas la mayor parte de ellas, cortas, y mal dispuestas aunque muchas, que se se viese poblada como manifiestan ellas, sería grandiosa; pero en muchas de ellas las casas no van continuadas, (...). La calle del convento de dominicos con la Plaza de ferias, y mayormente la calle mayor que atraviesa toda la villa, aunque no recta toda, son las más considerables.*

Bajo de esta villa muy cerca, y a su frente, hay un pequeño torrente o arroyo con el nombre de Torrent Garces, que la sigue toda de oriente a occidente, y a estos dos extremos contiguo a ella tiene, al primero, un convento de franciscanos, y al otro, uno de los dominicos» [Jeroni Berard, 1789].

La referència al Puig i oratori de Santa Magdalena apareix d'aquesta manera:

«*Fuera la villa sobre el pico de un aislado y agudo monte, con el nombre de de Puig de Inca, hay un oratorio que servía de casa de estudios, con la vocación de Santa Magdalena. Dista de la villa media legua hacia el levante (...)*» [Jeroni Berard, 1789]

3.2. Aspectes històrics

El mapa del 1785 descriu Inca com «*una de las poblaciones que tuvieron los Romanos y mayor en aquellos tiempos de lo que lo es en el día; se hallan vestigios antiguos y entre otros se encontró en uno de sus Campos la lapida de marmol que va gravada*».

Segons Berard (1789): «*Cuenta su antigüedad ya de en tiempo de los romanos, como parece por una lápida que hasta nuestros tiempos se ha conservado sobre uno de los pozos cerca de la villa y a su norte, en el campo que llaman de la Oca, y en donde vivían los plateros que fabricaban y batían moneda, y en ella se leía grabado la inscripción siguiente Sul-picia Galieni vixit annos XXV mesibus VI*».

El mapa del 1785 apunta que Inca a l'època romana fou «*mayor en aquellos tiempos de lo que lo es en el día*».

En aquest sentit, «*Fue esta población enteramente destruida sin duda alguna por la persecución de los godos contra los progresos de los romanos, hasta que apoderándose los africanos de España y consecutivamente, de esta isla volvieron a redificar a esta villa en lugar muy cerca y más elevado, con tan crecido aumento, que dice nuestro glorioso Conquistador en la historia de sus sucesos que nos dejó escrita, que era Inca la mayor alquería, entonces, de entre las demás de la isla* » [Jeroni Berard, 1789].

L'època islàmica és també una referència: «*Fue abitada por los Moros*» [mapa del 1785]. Inca era el cap d'un dels dotze districtes de la divisió islàmica de Mallorca.

Durant el regne de Mallorca, «*En el año 1300 el rey don Jayme II le separó de su vasto término lo que hoy contiene el de Lluch y el de Selva, y en éste está situada la alquería que el rey don Jayme primero llama alquería de Inca, de donde dice partió para perseguir a los moros que habían quedado fuertes en las montañas*» [Jeroni Berard, 1789].

3.3. Població

En relació a la població d'Inca, les quatre fons aporten informació diversa, que no sempre coincideix.

Per una banda, segons el text del mapa del 1785: «*Su vecindario es de 778 fuegos*».

L'obra de Vargas Ponce també ofereix informació demogràfica: «*Número de vecinos ó fuegos, 674, Número del total de las personas, 3.289*» [Vargas Ponce, 1787].

Una informació més detallada apareix a l'obra de Berard: «*Cuenta 697 fuegos (...). Su total vecindario no corresponde a la superioridad de esta villa. Sólo cuenta 778 casas, 1406 hombres y 1353 mujeres, 608 párvulos*» [Jeroni Berard, 1789].

Les dades són similars a la població total del Cens de Floridablanca, 3.185 habitants. Aquesta font aporta, lògicament, molta més informació sobre l'estructura demogràfica del moment (població per grups d'edat i per sexe, a més de l'estat civil o els membres que formen la comunitat religiosa):

« <i>Total general:</i>	<i>3.107</i>
<i>Població comunitària:</i>	<i>78</i>
<i>Total:</i>	<i>3.185</i> »

Les dades globals apareixen completades a la taula següent:

	<i>FADRINS</i>	<i>CASATS</i>	<i>VIDUS</i>	<i>TOTAL</i>
	<i>Homes - Dones</i>	<i>Homes - Dones</i>	<i>Homes - Dones</i>	
<i>Menors de 7</i>	230 - 210			440
<i>De 7 a 16</i>	385 - 323			708
<i>De 16 a 25</i>	211 - 162	31 - 47		451
<i>De 25 a 40</i>	104 - 47	231 - 267	11 - 21	681
<i>De 40 a 50</i>	9 - 4	185 - 157	9 - 42	406
<i>Majors de 50</i>	4 - 8	155 - 131	42 - 81	421
<i>TOTAL</i>	943 - 754	602 - 602	62 - 144	
	1.697	1.204	206	3.107

En relació al Cens de Floridablanca també es considera la densitat de població del municipi, comparant-la amb la de la comarca, de la Part Forana de Mallorca i de l'illa:

<i>«Inca</i>	<i>54,72 hab/km²</i>
<i>Raiguer</i>	<i>44,86 hab/km²</i>
<i>Part Forana</i>	<i>29,60 hab/km²</i>
<i>Mallorca</i>	<i>37,29 hab/km²»</i>

Així, doncs, Inca tenia una densitat més elevada que la de la comarca del Raiguer i una densitat superior a la mitjana de la Part Forana i de la de Mallorca.

De totes maneres, a la vista de les dades demogràfiques de finals de segle XVIII i de les esmentades referències a períodes de decadència d'Inca, s'ha de tenir en compte que al final del segle XVI Inca era la segona població de l'illa i que la pesta del 1652 havia afectat greument la població, que perdia la meitat dels habitants. Situació que no es recuperava fins al segle XIX.

Les fonts fan referència a la presència de comunitats religioses, que apareixen al mapa de 1785 amb els símbols següents: 1 (Dominics), 2 (Franciscans) i 11 (Jerònies).

El Cens de Floridablanca conté aquesta informació:

Població Religiosa Masculina

ORDRE	PROFESSOS	LLECS	DONATS	CRIATS	NINS	TOTAL
<i>Dominics</i>	6	3	1	2	2	14
<i>Franciscans</i>	13	2	3	4	1	23
TOTAL	19	5	4	6	3	37

Població Religiosa Femenina

ORDRE	PROFESSES	NOVICIES	DONATS	CRIADES	SRES. AMB VESTIT SECULAR	TOTAL
<i>Jerònies</i>	34	3	1	1	2	41

Al mateix temps, i confirmant la importància de l'estament eclesiàstic, Jeroni de Berard, repasa, minuciosament, els convents, les esglésies i fins i tot l'ermita de la ciutat.

«SAN FRANCISCO. Tiene dentro de esta villa, (...) la sufragánea del convento de observantes, (...). Tiene este convento un mediano claustro de pequeños arcos sobre pilares áticos lisos y bóveda de claustro ordinaria y sencilla, con cisterna en medio, que lleva su cuello de jaspe pardo ochavado, y de figura idriado. Tiene casa para estudios, y regular habitación, para quince religiosos que suelen residir en él» [Jeroni Berard, 1789].

«DOMINICOS. Al lado de la villa tiene el convento de predicadores o padres dominicos, (...). El claustro tiene 31 varas en cuadro. Es de arcos sobre columnas de piedra. Viven en él hasta 10 religiosos» [Jeroni Berard, 1789].

«MONJAS. Tiene otra sufragánea que hoy habitan religiosas gerónimas. Fue antes la primitiva iglesia parroquial de esta villa, de donde dista 200 pasos geométricos por el noroeste, y aunque alrededor queda muy despoblado, que no vemos en otro alguno de la isla, permite la tranquilidad de estos siglos el que continúen en permanecer allí hasta 47 religiosas, que antes tomaron su origen en el monte de Inca, que después diremos, y bajo la vocación de Sta. Magdalena, (...) determinó el pueblo cederles este lugar que hoy habitan y que llamaban de san Bartolomé. Tiene el circuito del cercado, que contiene convento y huerto, 84 varas por un lado y 71 por otro» [Jeroni Berard, 1789].

«Fuera la villa sobre el pico de un aislado y agudo monte, con el nombre de Puig de Inca, hay un oratorio que servía de casa de estudios, con la vocación de Santa Magdalena (...). Su iglesia oratorio hoy día consta de un solo altar, de pintura únicamente, antiquísima, sin más adorno que ella; el techo y fábrica cuasi derruido sin más bóveda, maderaje y cañisada vieja. Consérvase algunas celdicas de las que fueron habitadas de las monjas. Lo cuida un donato a disposición de los regidores de la villa» [Jeroni Berard, 1789].

Pel que fa al total de la població, el Cens de Floridablanca inclou dades demogràfiques distribuïdes per grans grups d'edat, tant a nivell municipal com per a la Part Forana de Mallorca i a nivell insular.

Distribució de la població per grans grups d'edat, 1786-87

<i>GRUPS D'EDAT</i>	<i>POBLACIÓ ABSOLUTA</i>	<i>TANT PER CENT</i>	<i>% PART FORANA</i>	<i>% MALLORCA</i>
<i>0 a 16</i>	<i>1.148</i>	<i>36,95</i>	<i>35,49</i>	<i>33,65</i>
<i>De 16 a 50</i>	<i>1.538</i>	<i>49,50</i>	<i>49,95</i>	<i>50,48</i>
<i>Majors de 50</i>	<i>421</i>	<i>13,55</i>	<i>14,58</i>	<i>15,87</i>
<i>TOTAL</i>	<i>3.107</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Inca presenta un percentatge de població jove, fins als 16 anys, superior al de la Part Forana i també al de Mallorca. D'altra banda, per al grup de majors de 50 anys, la situació s'inverteix i el percentatge d'Inca es troba per davall dels altres dos.

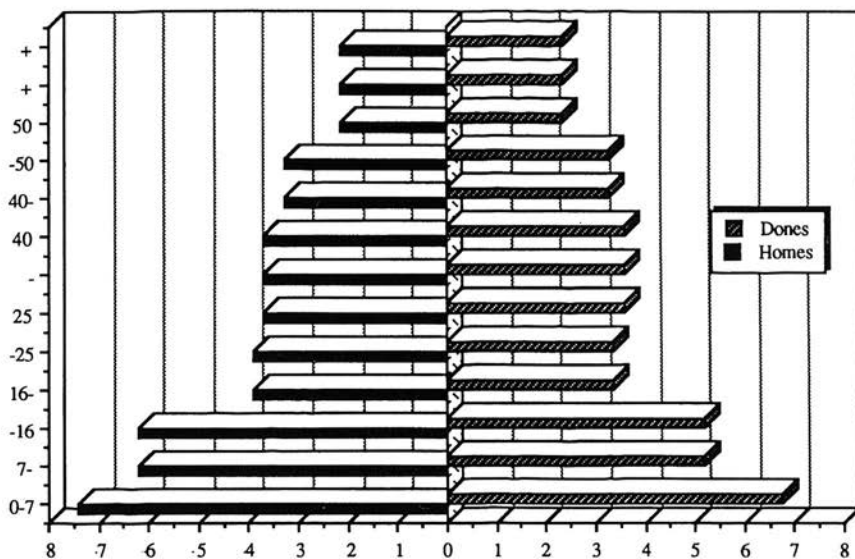
Aquestes dades poden ser indicatives d'una taxa de natalitat alta, un fet que es reflecteix gràficament en l'ampla base de la piràmide (característica del règim demogràfic antic), elaborada en base a les dades de la distribució de la població per sexes i grups d'edat.

Distribució de la població per sexes i grups d'edat, 1786-87

<i>GRUPS D'EDAT</i>	<i>HOMES</i>	<i>DONES</i>
<i>Menors de 7</i>	<i>230</i>	<i>210</i>
<i>De 7 a 16</i>	<i>385</i>	<i>323</i>
<i>De 16 a 25</i>	<i>242</i>	<i>209</i>
<i>De 25 a 40</i>	<i>346</i>	<i>335</i>
<i>De 40 a 50</i>	<i>203</i>	<i>203</i>
<i>Majors de 50</i>	<i>201</i>	<i>220</i>
<i>TOTAL</i>	<i>1.607</i>	<i>1.500</i>

Piràmide de Població, Inca 1786-87

Elaboració pròpia a partir del Cens de Floridablanca, 1786-87

3.4. Població activa

El Cens de Floridablanca inclou la distribució de la població d'Inca per activitats econòmiques, amb el predomini evident, al final del segle XVIII, de les activitats agrícoles. Però, en aquest cas, s'ha de ressenyar, sens dubte, l'elevat percentatge de treballadors artesanals i manufacturadors, un 26,26%, més del doble del total de Mallorca. Les dades del Cens es refereixen al 55,79% de la població major de 16 anys, de la qual se'n coneix la professió. De totes maneres, es considera representatiu de la situació socio-econòmica del municipi.

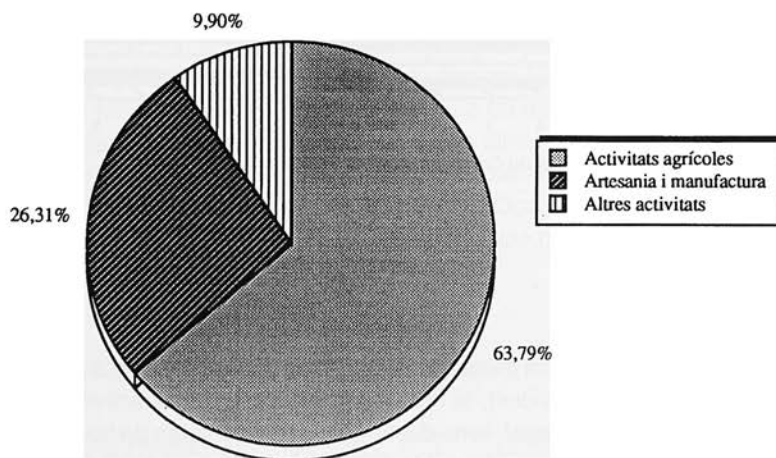
Distribució de la població per activitats econòmiques, 1786-87

	INCA	MALLORCA
Població agrícola	698 (63,86%)	52,21%
Llauradors	107	
Jornalers	558	
Criats	33	
Artesania i manufactura	287 (26,26%)	12,71%
Fabricants	23	
Artesans	264	
Altres activitats	108 (9,88%)	35,08%

<i>Clero</i>	74
<i>Relac. amb el clero</i>	0
<i>Escrivans</i>	2
<i>Comerciants</i>	6
<i>Amb fur militar</i>	4
<i>Treballadors d'institucions</i>	12

Inca ocupava el primer lloc pel que fa al percentatge de població activa en el sector artesà i manufacturer. Igualment, als pobles de la comarca del Raiguer es concentraven, a l'època, els màxims valors en l'apartat de les manufactures (Lloseta, el 24,59%; Selva, el 22,49%; Campanet, el 18,10%; i Binissalem, el 18,10%).

Distribució de la població per sectors econòmics a partir del Cens de Floridablanca, Inca 1786-87

3.5. Producció agrícola

Les produccions agrícoles i ramaderes ocupen un lloc molt destacat. En general, les fonts remarquen la bondat dels camps del terme d'Inca.

Segons Vargas Ponce els camps d'Inca (en relació al conjunt de l'illa) ocupen la zona «*mas fértil de su llanura*» i són «*consiguientemente no pobres*».

D'acord al mapa del 1785, les collites eren «*de azeyte, granos, frutas, almendras, vino y ganado*».

Amb un enunciat genèric similar, Vargas Ponce inclou una acurada informació sobre els principals conreus, especialment els tradicionals components de la trilogia mediterrània, cereals, oli i vi, i també la ramaderia:

Cosechas de todos los Granos, Aceytes, Vino y Ganado de la Isla de Mallorca por un preciso Quinquenio desde el año de 1778 hasta el de 1783

	<i>Inca</i>	<i>Mallorca</i>
<i>Quart. trigo y candeal</i>	8.789 3/5	303.749 3/5
<i>Quarteras cebada</i>	5.006	146.321
<i>Quarteras avena</i>	1.832	72.003 3/5
<i>Quarteras legumbres</i>	1.552 1/5	59.906 1/6
<i>Moliendas de aceyte</i>	1.347 3/5	81.667 1/5
<i>Cargas de vino</i>	2.890	111.577
<i>Ganado lanar</i>	2.149	151.571
<i>Ganado cabrio</i>	185	60.588
<i>Ganado vacuno</i>	46	7.589

Aquesta informació coincideix, i majoritàriament és exacta, amb l'oferta per Jeroni Berard: «*El trigo que recoge ordinariamente suele ascender a 8789 cuarteras, y 5006 de cebada, 1832 de avena, 2552 de legumbres; el aceite pasa de 10.382 cuarteras, el vino 9000 cuarteras, y aún nos dicen congia más antiguamente, cuando el rey por su cuenta tenia allí una bodega formidable*».

«*Coge azafrañ con abundancia, higos frutales algunos, y cáñamo 20 quintales y 8 de lino. Tiene para el aceite once vigas de alzamara y cinco alambiques para el aguardiente. Un molino de agua, como diremos al Mapa, y 11 de viento. No tiene ningún lugar en todo su distrito y en él mantiene 2149 cabezas de ganado lanar, 185 de cabrio, 46 de vacuno*» [Jeroni Berard, 1789].

Al llistat de 51 finques que apareixen a l'obra de Berard, s'assenyala el cultiu de blat a 37; d'olivera a 19; de garrover a 6; de figuera a 4; de vinya a 4. Finalment, set tenen hort i quatre alzinar.

Per altra part, s'ha de remarcar la referència específica de Berard al fet que «*han introducido mucho el sembrar almendros, que es donde más abunda esta cosecha en toda la isla, sin embargo de que los recios vientos de invierno los suelen causar grande destroza*». Malgrat la generalització de l'ametler a Mallorca es produïa durant la segona meitat del segle XIX, la introducció del cultiu era al final del segle XVIII una de les iniciatives de la recentment constituïda Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País (a la qual estaven vinculats tant Antoni Despuig com Jeroni Berard).

Concretament, el cultiu de l'ametler apareix a 20 de les 51 finques del llistat de Berard. A més, gairebé tot es localitza a la mateixa zona, l'est del terme municipal, prop de Llubí.

3.6. Fires i mercats

A l'activitat econòmica, les fonts destaquen particularment la referència al mercat tradicional del dijous:

«Celebra Feries todos los jueves del año» [mapa del 1785].

«En Mallorca no hay Feries con privilegios de ser esentas y que los contratos celebrados en ella sean francos de alcabalas ni otros derechos; pero baxo el nombre de Feria concurren á vender de quasi toda la Isla ganados de todas especies y otros géneros y frutos en los Pueblos y días siguientes. (...) En Inca el Jueves de cada semana hay mercado muy concurrido, y mas que todo el que sigue á la Feria de Lluch» [Vargas Ponce, 1787].

«Tiene el goce de ferias y mercados todos los jueves del año desde tiempos muy antiguos, con innumerable concurso de todas partes de la isla» [Jeroni Berard, 1789].

«La plaza principal que llaman mercadal está proveida de buena quartera o lugar de vender trigo, carnicería, hornos y varias tiendas de artesanos y tenderos, por lo necesario y propio de las villas, y con embanes que llevan visos de ciudad y antigua» [Jeroni Berard, 1789].

3.7. Toponímia

La toponímia d'Inca es troba recollida al mapa del 1785 (en el qual la densitat de topònims és notablement baixa al sector més meridional del terme) i també al llistat de propietats que apareix al final text de Jeroni Berard.

La relació de Berard és el llistat que s'usa de primera referència. Si el mateix topònim és representat al mapa del 1785 hi consta la següent indicació: [=1785].

**Mapa de Mallorca del 1785.
Terme municipal d'Inca**

Explicación del mapa [Jeroni Berard, 1789]

- 1.- *Son Ramis* [=1785]. *Predio pequeño de trigo.*
- 2.- *Son Seriol* [=1785]. *Pequeño, de trigo únicamente.*
- 3.- *Son Fiol* [=1785]. *Pequeño de trigo.*
- 4.- *Can Miquel Gual* [=1785]. *Pequeño, de trigo y olivos.*
- 5.- *Can Cremal* [mapa 1785= *Can Cremaf*].
- 6.- *Son Gual* [=1785]. *Mediano de trigo y olivos.*
- 7.- *Cas Calleris* [mapa 1785= *Can Calleris*]. *Pequeño, casita y olivos.*
- 8.- *Son Callar* [=1785]. *Grande de trigo, almendros, olivar, algarrobos.*
- 9.- *Son Beltrán* [=1785]. *Pequeño pero rico en almendros, olivar, algarrobos, huerto y agua viva.*
- 10.- *Son Bennacer* [mapa 1785= *Son Bennasar*]. *Pequeño, de trigo, higueras, grande huerto.*
- 11.- *Son Pancheta* [mapa 1785= *Son Panxeta*]. *Pequeño olivar, algarrobos, manantial llamado la fuente dicha den Morrell.*
- 12.- *Son Mas* [=1785]. *Pequeño y esteril de trigo, aceite.*
- 13.- *El Monte Sta. Magdalena dicho* [mapa 1785= *Sta. Magdalena*]. *No tiene tierras.*
- 14.- *Son Bosch* [=1785]. *Grande, de trigo, olivar.*
- 15.- *Son Sastre* [=1785]. *Mediano, trigo, aceite, huerto de frutas.*
- 16.- *Son Vivot Markezado* [=1785]. *Grande predio de trigo, aceite, huerto pequeño.*
- 17.- *Hort* [=1785].
- 18.- *Binisetri* [=1785]. *Mediano, aceite, trigo, alzinaz.*
- 19.- *Binisetri* [=1785]. *Pequeño, trigo, aceite, algunas alzinaz.*
- 20.- *Rafal den Alberti* [=1785].
- 21.- *Son Frare* [=1785]. *Mediano, trigo, aceite, almendros, huerto de frutales y pequeña viña.*
- 22.- *Son Blay* [=1785]. *Mediano, trigo, aceite, algarrobos, almendros.*
- 23.- *Son Salat* [=1785]. *Pequeño, trigo, aceite, algarrobos, viña, almendros y higueras.*
- 24.- *Son Parelló* [mapa 1785= *Son Perelló*]. *Mediano grande, trigo, aceite, algunas higueras.*
- 25.- *Las Planas* [=1785]. *Mediano, trigo, aceite.*
- 26.- *Son Pereyonet* [=1785]. *Pequeño, de trigo y almendros.*
- 27.- *Las Covas* [=1785].
- 28.- *Can Rafalino* [mapa 1785= *Can Refelino*]. *Pequeño, trigo, almendros.*
- 29.- *Cas Juan* [mapa 1785= *Can Juan*]. *Pequeño, trigo, almendros.*
- 30.- *Son Frontera* [=1785]. *Pequeño, trigo, almendros.*
- 31.- *Son Poquet* [=1785]. *Pequeño, trigo, almendros.*
- 32.- *Son Berrina* [=1785]. *Pequeño, trigo, almendros.*
- 33.- *Son Arnau* [=1785]. *Pequeño, casita.*
- 34.- *Tiraset* [=1785]. *Pequeño, de trigo, almendros.*
- 35.- *Tiraset nou* [=1785]. *Pequeño, de trigo, almendros.*
- 36.- *Ses Tancas* [=1785].
- 37.- *Son Peña* [=1785]. *Pequeño, de trigo, almendros.*
- 38.- *Son Ignaci* [=1785]. *Pequeño, de trigo, almendros.*

- 39.- *Son Fiol* [repetit en relació al mapa del 1785, veure finca núm. 3]. *Pequeño, de trigo, almendros.*
- 40.- *Son Mateu* [=1785]. *Pequeño, trigo, alzinás.*
- 41.- *Son Bordils* [=1785]. *Grande, de trigo, mucha viña.*
- 42.- *Son Más* [=1785].
- 43.- *Son Figuerola* [=1785]. *Mediano, trigo, almendros.*
- 44.- *Son Vich* [=1785]. *Mediano, trigo, almendros que coge hasta cuatrocientas cuarteras, higueras.*
- 45.- *Can Boqueta* [=1785]. *Pequeño, trigo, almendros.*
- 46.- *Hostalet* [mapa 1785= *Hostelet*]. *Hostal público cerca del camino con poca tierra de almendros, trigo.*
- 47.- *Can Blanca* [=1785].
- 48.- *Can Caliu* [mapa 1785= *Son Catiu*]. *Pequeña casita con poca tierra de verduras.*
- 49.- *Can Catá* [mapa 1785= *Son Cata*].
- 50.- *Son Peña* [repetit en relació al mapa del 1785, veure finca núm. 37]. *Mediano de trigo, aceite.*
- 51.- *Son Fuster* [al mapa del 1785, situat fora del terme municipal d'Inca]. *Grande, pero sólo coge mitad en este término. Tiene trigo, aceite y algarrobos, grande viña, y grande huerto. (...). Las casas son al término de Selva (...) aunque el camino es por Inca y sus dueños van por el término de Inca.*

La correspondència del llistat de Berard amb el mapa del 1785 és gairebé total, excepció feta de dos topònims repetits al llistat i de les diferències de grafia.

4. Conclusions

En general, és possible afirmar que, malgrat les seves característiques particulars (esmentades a l'apartat de fonts d'informació), totes les fonts mostren coincidències i que la confecció de la informació recollida respon a un mateix patró.

Potser en el rerafons d'aquesta concepció comuna, a més dels aspectes generals del moviment de la Il·lustració, s'han de fer referències a la relació d'alguns autors (Berard, Despuig) amb la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País i als possibles contactes personals entre aquests autors.

Fins i tot, José Vargas Ponce confirma que Antoni Despuig «*nos acompañó (...) por lo interior de la Isla, y en nuestro viaje por sus agrios montes por espacio de quarenta días partió nuestras fatigas, disminuyéndolas mucho tanto por las noticias del País, de que es un completo práctico, como franqueándonos mil auxilios; pues por su respeto fueron nuestras las hermosas Quintas de todos los Señores Mallorquines que se presentaban á nuestro paso*».

En definitiva, encara que la seva correspondència sigui irregular, és prou evident que totes les fonts es complementen. Per aquest motiu, entre totes, és possible conèixer l'estat d'Inca al final del segle XVIII.

BIBLIOGRAFIA

BARCELO, Bartomeu (1968): *Les illes Balears*.- Editorial Tàber. Barcelona.

BERARD, Gerónimo de [1789] (Edició 1983): *Viaje a las Villas de Mallorca 1789*.- Ajuntament de Palma.

JUAN VIDAL, Josep (1989): *El Cens de Floridablanca a les Illes Balears*.- Miquel Font, Editor (Arca de Noe, 7).- Palma.

PICORNELL, C.; SEGUÍ, J.M^a; GINARD, A. (1988): «El mapa de Malorca d'Antoni Despuig (1785)».- *Treballs de Geografia* (Palma), 40, 23-40.

VARGAS PONCE, José [1787] (Edició 1983): *Descripciones de las Islas Pithiusas y Baleares*. [Prólogo de Isabel MOLL BLANES].- José J. de Olañeta, Editor. Barcelona.